

Rozdział IV

STUDENCKA DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA I POPULARYZATORSKA

Koła naukowe zaczęto tworzyć już w pierwszych miesiącach funkcjonowania UŁ. Najliczniejsze powstały na Wydziale Humanistycznym, wśród nich zaś już w roku akademickim 1945/1946 rozpoczęło działalność Koło Historyków zarejestrowane jako trzecie spośród 16 działających kół naukowych¹. Pierwszym prezesem Koła został Andrzej Tomczak (obecnie profesor UMK w Toruniu), jego zastępcą zaś Tadeusz Worwąg. Lokal przeznaczony do dyspozycji koła mieścił się przy ul. Lindleya 3 w pomieszczeniach katedr historycznych znajdujących się na I piętrze. Koło było wówczas autonomiczną organizacją wydziałową, utrzymującą kontakty ze wszystkimi kołami funkcjonującymi w UŁ, a także z kierownikiem Sekcji Naukowej Bratniej Pomocy Studentów².

W pierwszych latach istnienia działalność koła nawiązywała do form i metod pracy kół w okresie międzywojennym. Tradycje te przenieśli profesorowie oraz studenci, którzy kontynuowali w uczelni łódzkiej naukę przerwana przez wojnę. Niewątpliwie wpływ na formowanie się

---

¹ Podstawę źródłową niniejszego szkicu stanowią przede wszystkim materiały zgromadzone w archiwum koła. Niestety nie wszystkie zarządy kół przywiązywały należytą wagę do dokumentowania swej działalności. Akta z lat najdawniejszych zaginęły w latach 1953—1954. Nie lepiej przedstawia się również dokumentacja z lat następnych; dopiero od około 1960 r. narasta ilość informacji. Zniszczeniu uległy materiały ZSP, wśród których znajdowały się sprawozdania z działalności koła. Obraz uzyskany na podstawie materiałów koła uzupełniają informacje przekazane przez byłych członków koła, dane z archiwów: Instytutu Historii, Wydziału Filozoficzno-Historycznego, Uniwersytetu Łódzkiego.

² T. Kotarbiński, *Pierwsze czterolecie Uniwersytetu Łódzkiego 1945/6—1948/9*, [w:] *Materiały do dziejów Uniwersytetu Łódzkiego*, red. B. Baranowski, K. Duda-Dziewierz, Łódź 1952, s. 46; B. Baranowski, K. Baranowski, *Pierwsze lata Uniwersytetu Łódzkiego*, Łódź 1985, s. 190; J. Badura, *Bratnia Pomoc w Uniwersytecie Łódzkim — zarys działalności i problematyki badawczej*, [w:] *Szkice do dziejów ruchu młodzieżowego w środowisku akademickim w Łodzi (1945—1973)*, Łódź 1982, s. 21.

modelu koła naukowego miała działalność Koło Historyków funkcjonującego przy Oddziale Wolnej Wszechnicy Polskiej w Łodzi³.

Główny wysiłek skierowany był na zapewnienie studentom socjalnych warunków studiowania. Poza tym starano się poprawić zaopatrzenie w pomoce naukowe. Kompletowano czasopisma i bibliotekę podręczną. Księgozbiór koła służył studentom do 1966 r., kiedy to ostatecznie przekazano go bibliotece Instytutu Historii UŁ.

W latach 1946/1947 i 1947/1948 koło przeżywało okres rozkwitu. Toczyły się w nim ostre spory metodologiczne, pojawiła się dążność do pogłębienia i uzupełnienia tradycyjnej, przestarzałej nieraz problematyki historycznej. Na zjeździe kół historycznych koło naukowe z UŁ wystąpiło z postulatem uwzględnienia w studiach stanowiska materializmu historycznego. Ten kierunek badań preferowała prof. Natalia Gąsiorowska-Grabowska patronując tym spośród członków koła, którzy w znacznym stopniu zajęli się propagowaniem marksistowskiej metodologii. Zebrania koła, w których uczestniczyli często profesorowie i pomocniczy pracownicy naukowcy z katedr historycznych, stawały się forum nieraz bardzo zaciętych, ale i poważnych dyskusji naukowych⁴. Koło zorganizowało seminarium z zagadnień kapitalizmu, nawiązało kontakty z kołami historyków innych uczelni i uczestniczyło w zjazdach kół historycznych⁵. Popularną formą pracy były wycieczki naukowe do historycznych miejscowości Polski, które zwiedzano w gronie profesorów.

Spory ideologiczne osłabły w roku akademickim 1948/1949 wobec odpływu z Łodzi do Warszawy i Torunia najbardziej aktywnych działaczy koła. Pewien wpływ na spadek aktywności koła miały zmiany organizacyjne w ruchu studenckim. W marcu 1948 r. założona została Federacja Polskich Organizacji Studenckich, w skład której weszły organizacje i stowarzyszenia działające dotąd w środowisku uniwersyteckim. Akces do FPOS zgłosiło także Koło Historyków. Zmieniły się zasady dozoru nad kołami naukowymi młodzieży; dopuszczone zostały centralne organizacje młodzieżowe: Związek Akademicki Młodzieży Polskiej i Federacja do uczestnictwa w reorganizowaniu kół i kierowaniu ich działalnością. Reorganizacja ta miała na celu odciążenie kół od funkcji samopomocowych i odgórne pokierowanie ich działalnością

³ K. Baranowski, *Organizacje studenckie w Łodzi w latach II Rzeczypospolitej*, [w:] *Szkice...*, s. 12—13; M. Masłowski, *Początki studenckiego ruchu naukowego w Polsce Ludowej*, „Problemy Studenckiego Ruchu Naukowego. Nauka i Technika” 1973, s. 98—99.

⁴ B. Baranowski, K. Baranowski, *op. cit.*, s. 191—192.

⁵ Z. Gostkowski, *Koła naukowe studentów Uniwersytetu Łódzkiego*, [w:] *Materiały...*, s. 159.

w kierunku zmiany orientacji politycznych i koncentracji ich zainteresowania na pracy naukowej.

Na podstawie zarządzenia ministra oświaty w sprawie reorganizacji kół naukowych i włączeniu ich w zakres działania akademickich zrzeszeń powstało 21 V 1949 r. Stowarzyszenie Kół Naukowych Wydziału Humanistycznego, w skład którego weszło również Koło Historyków⁶. W statucie ramowym jako główne zadanie Stowarzyszenie i koła z nim związane wyznaczyły sobie „pogłębianie nabywanej w uczelni wiedzy w celu gruntownego naukowego i społecznego przygotowania się studentów do pracy zawodowej i naukowej oraz wychowanie ich na świadomych swych zadań obywateli Polski Ludowej”. Jako cel zaś postawiły „zapoznanie ze światopoglądem naukowym oraz walkę ze wstecznymi pseudonaukowymi teoriami, podnoszenie poziomu naukowego, organizowanie samodzielnej pracy naukowej, samopomocy w nauce, przygotowanie do przyszłej pracy zawodowej, wychowanie członków przez konkretną pracę społeczną”.

Dla realizacji tych zadań ZAMP zorganizował na Wydziale Humanistycznym w roku akademickim 1949/1950 „naukowe zespoły marksistowskie”, które zajmowały się różnymi zagadnieniami humanistyki w oparciu o wymianę referatów w skali ogólnopolskiej. Referaty te, przedstawiając szczegółowe zagadnienia humanistyki z punktu widzenia marksizmu-leninizmu w oparciu o osiągnięcia nauki radzieckiej, były wygłaszane następnie na zebraniach koła uzupełniając jego własną działalność⁷. Mimo tych prób aktywizacji koła nastąpił dalszy odpływ młodzieży, tym razem do organizacji studenckich innego typu⁸.

Gruntowna reorganizacja naukowego życia studentów nastąpiła w latach 1950—1951. Działalność kół naukowych pod względem merytorycznym podporządkowana została uczelniom, natomiast pod względem organizacyjnym Zrzeszeniu Studentów Polskich⁹, które miało spełniać wobec nich rolę koordynatora pracy, pomocnika w realizacji zadań programowych oraz inspiratora dla dalszego rozwoju ruchu naukowego. ZSP przedstawiło nową koncepcję kół naukowych jako stowarzyszeń skupiających aktyw naukowy młodzieży, pozbawionych wszelkich innych funkcji i zadań, które miała przejąć ta organizacja. Jednakże zadania kół widziało wyłącznie w kontekście „walki o produkcję kadr” i zwiększania formalnych wskaźników efektywności nauczania. Reorganizacja kół w tym kierunku zaczęła się w roku akademickim 1950/1951.

⁶ Kotarbiński, *op. cit.*, s. 45—46.

⁷ Gostkowski, *op. cit.*, s. 164—165.

⁸ B. Baranowski, K. Baranowski, *op. cit.*, s. 199.

⁹ J. Olczyk, *Zrzeszenie Studentów Polskich w Łodzi 1950—1973*, [w:] *Szkice...*, s. 110.

Na Wydziale Humanistycznym powołano dla I roku „kółka przedmiotowe” przy katedrach, których celem były wyłącznie zadania samokształceniowe, tj. uzupełnianie i rozszerzanie materiału przerabianego na wykładach i ćwiczeniach. Dla lat starszych powołane zostały zespoły naukowe, do zadań których należało zbiorowe opracowywanie tematów referowanych następnie na sesjach naukowych, w obecności zapraszanych profesorów i pomocniczych sił naukowych. Do zarządu koła wszedł opiekun naukowy, który miał koordynować prace koła z działalnością katedry Instytutu¹⁰. Opiekun zgodnie z instrukcją ministra szkolnictwa wyższego z 1954 r. za opiekę nad kołem wpisywał do swego indywidualnego planu zajęć 50 godzin¹¹.

Celem ożywienia działalności kół, koordynacji ich poczynkań, udzielenia im pomocy organizacyjnej i merytorycznej powołane zostało w 1950 r. Studenckie Towarzystwo Naukowe przy UŁ, w skład którego wchodziły wszystkie koła. Statut ramowy STN, przyjęty również przez Koło Historyków, zawierał następujące zadania: „prowadzenie pod kierownictwem pracowników naukowych pracy badawczej w celu kształcenia naukowego światopoglądu, samodzielności myślenia, budzenia twórczej inicjatywy i aktywności naukowej, rozwijanie własnej oryginalnej twórczości naukowej wśród studentów, współdziałaniu z Uczelnią w pracy nad kształtowaniem kadr inteligencji socjalistycznej i wychowaniem studentów w duchu patriotyzmu i internacjonalizmu w oparciu o chlubne tradycje nauki polskiej i postępowej myśli całego świata; budzenie głębokiego umiłowania studiowanego przedmiotu przez realizację zainteresowań studentów w pracy STN-u; ukazywanie piękna pracy naukowej i jej perspektyw w Polsce Ludowej; pobudzanie studentów do samodzielnej pracy nad zagadnieniami naukowymi związanymi z potrzebami gospodarki i kultury naukowej; popularyzacja wśród studentów i szerokich kręgów społeczeństwa osiągnięć współczesnej nauki, techniki i kultury, wyrobienie wśród studentów rzetelności naukowej, umiejętności samodzielnego stawiania i rozwiązywania problemów oraz budzenie zainteresowań i ambicji naukowych”¹².

Koncepcja ta, w pełni ujmująca zadania koła naukowego, była nieemożliwa do zrealizowania w warunkach panujących ówczesnie w szkołach wyższych, których niemal wyłącznym celem było możliwie naj-

¹⁰ Gostkowski, *op. cit.*, s. 166; J. Dziechciarz, J. Godula, *Organizacja i funkcjonowanie studenckiego ruchu naukowego*, Warszawa 1974, s. 22.

¹¹ Archiwum Uniwersytetu Łódzkiego (dalej AUŁ), Zarządzenia i instrukcje Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego w sprawie wymiaru zajęć obowiązkowych. Instrukcja z 21 IX 1954 r.

¹² Archiwum Studenckiego Koła Naukowego Historyków (dalej AK), Statuty SKNH 1950—1983.

szybsze zaspokajanie zapotrzebowania gospodarki na kadry wykwalifikowane. Panujący styl „administracyjnego komenderowania” był nie do pogodzenia z zasadą samorządności kół naukowych¹³. Toteż działalność koła właściwie zamarła. Ożywienie aktywności koła nastąpiło w końcu lat pięćdziesiątych w atmosferze postępującej demokratyzacji życia społecznego kraju. Z inicjatywy ZSP utworzono Komitet Koordynacyjny Kół Historycznych przy Radzie Naczelnej, co przyniosło odbudowę więzi międzyuczelnianych. Efektem tych zmian był wzrost liczby studentów zaangażowanych w działalność koła. Pod tym względem najkorzystniej relacja: członkowie koła do ogółu studentów kształtowała się w latach 1960—1970. Pod koniec tego 10-lecia koło osiągnęło liczbę 146 członków. W następnych latach, mimo zwiększonej rekrutacji na studia historyczne, liczba studentów zainteresowanych pracą badawczą gwałtownie zmalała.

To niekorzystne zjawisko było następstwem zmian programu nauczania na kierunku historycznym. Wzrost zajęć dydaktycznych odciągnął spore grono młodzieży od badań pozaprogramowych. Również posunięcia ZSP po wydarzeniach marcowych w 1968 r. przejawiające się w twórczości „organizatorskiej”, czego wyrazem było powołanie kolejnego organu, mianowicie Uczelnianej Rady Kół Naukowych, tym razem poziomo koordynującej pracę kół, nie przyniosły pozytywnych rezultatów. Nowy statut ramowy opracowany przez ZSP dla kół w 1970 r. w duchu uchwał o zwiększeniu dyscypliny studiów wyznaczał kołom dość ograniczone zadania: „kształtowanie umiejętności samodzielnego rozwiązywania problemów naukowych, rozbudzanie zainteresowań i pasji badawczej w zakresie dyscyplin objętych programem studiów, kształtowanie umiejętności praktycznego stosowania wiedzy teoretycznej w praktyce na płaszczyźnie zawodowej, ideologicznej i społeczno-politycznej, budzenie zainteresowań naukowych i kształtowanie w UE atmosfery rzetelnej nauki, sprzyjającej osiadcianiu przez studentów jak najlepszych wyników w nauce”¹⁴.

Na ogół jednak współpraca z ZSP układała się pomyślnie, zwłaszcza w latach 1965—1973. ZSP partycypowało w kosztach letnich obozów naukowych, finansowało sesje organizowane przez koło. Stało się nawet zwyczajem, że prezes SKNH był przewodniczącym Komisji Nauki ZSP. Poważna rola odgrywały cykliczne ogólnopolskie zjazdy SKN, w których brali udział przedstawiciele Koła Historyków z UE¹⁵; w pewnym stopniu te dobre tradycje współpracy przejęte zostały przez Soc-

¹³ J. Dziechciarz, J. Godula, *Studencki ruch naukowy*, Warszawa 1979, s. 54—55.

¹⁴ AK, Statuty SKNH 1950—1983.

¹⁵ Olczyk, *op. cit.*, s. 132.

jalistyczny Związek Studentów Polskich powstały w 1973 r. W miarę upływu lat coraz trudniej jednakże było znaleźć zrozumienie dla działań koła u działaczy SZSP.

W 1976 r. koło weszło do Ogólnopolskiej Rady Nauk Społecznych — federacji studenckich kół naukowych o profilu humanistycznym — w ramach której było członkiem Komitetu Koordynacyjnego Kół Naukowych Historyków i Archiwistów. ORNS wprowadził do swego programu problematykę epigraficzną i wspomagał finansowo te koła, które zajmowały się organizowaniem ogólnopolskich sesji poświęconych tej tematyce. Związki te uległy zerwaniu w 1980 r. i do dziś z trudem są odbudowywane.

Burzliwy sierpień 1980 r. przewartościował niektóre poglądy dotyczące roli koła naukowego w uczelni wyższej. Nowe koncepcje znalazły odzwierciedlenie w statucie SKNH. Koło jako główne zadanie przyjęło „kształtowanie i pogłębianie zainteresowań naukowych przez zdobywanie głębokiej wiedzy merytorycznej i podniesienie świadomości historycznej”¹⁶. Ta ostatnia potrzeba wypływała z głębokiego przekonania o wadze argumentów historycznych dla współczesności, nadużywanych jednak wówczas mocno w publicznych dyskusjach. Pojawiła się również próba uzyskania przez koło osobowości prawnej i uniezależnienia się organizacyjnego od SZSP. Nie powiodło się jednak powołanie Studenckiego Towarzystwa Naukowego podległego bezpośrednio Ministerstwu Szkolnictwa Wyższego i Techniki. W ówczesnych warunkach ważne było podkreślenie apolityczności koła w stwierdzeniu (powtórzonym w statucie obecnie obowiązującym), iż „członkostwo zwyczajne koła przyszuje się wszystkim studentom i młodym pracownikom nauki bez względu na przynależność organizacyjną i wyznawany światopogląd”.

Obecnie SKNH UŁ jest stowarzyszeniem studentów mających na celu zaspokajanie ich zainteresowań naukowych i opartym na dobrowolnej przynależności. Jest pełnoprawnym członkiem PTH (od 1966 r.) i utrzymuje kontakt z Komitetem Koordynacyjnym Studenckich Kół Naukowych Historyków i Archiwistów.

Struktura organizacyjna SKNH w latach 1945—1986 zasadniczo nie zmieniała się. Najwyższym organem koła jest walne zgromadzenie (dawniej walne zebranie). Organem wykonawczym sprawującym władzę między posiedzeniami walnego zgromadzenia jest zarząd koła wybierany na okres 1 roku. Od 1978 r. przyjęto 2-letnie kadencje zarządu. Na czele zarządu stoi prezes (dawniej przewodniczący), ponadto w jego skład wchodzi: zastępca prezesa, skarbnik, sekretarz i członkowie. Na

¹⁶ AK, Statuty SKNH 1950—1983,

zebraniu walnym wybierana jest również komisja rewizyjna, organ kontrolno-doradczy, kontrolujący działalność finansową zarządu i tryb załatwiania spraw związanych z działalnością programową. Zależnie od potrzeb zarząd wprowadza do swego składu kierowników sekcji, a także osoby wyznaczone do pełnienia szczególnych funkcji.

W minionym okresie finanse koła składały się przede wszystkim z dotacji UŁ, Instytutu, organizacji młodzieżowych: ZSP, ZMS-ZMW, SZSP, sporadycznie ORNS. Bieżące potrzeby koła zaspokajane były ze składek członków. Po raz pierwszy decyzję o obowiązku składek podjął zarząd w listopadzie 1967 r.¹⁷ Obecnie wobec braku dofinansowania ze strony SZSP fundusz koła uzupełniają pieniądze wypracowane w toku letniej akcji obozowej.

Działalność koła spotykała się zawsze z życzliwym zainteresowaniem i pomocą ze strony pracowników naukowych Instytutu Historii. Tym, którzy wspierali koło własnym doświadczeniem, radą, wskazywali nowe kierunki pracy, przyznano zgodnie ze statutem honorowe członkostwo. W 1970 r. otrzymali je: pierwszy przewodniczący koła, ówczesny doc. dr hab. Andrzej Tomczak, a także Tadeusz Worwąg, doc. dr Ryszard Rosin, doc. dr Waldemar Michowicz, doc. dr Czesława Ohryzko-Włodarska. W 1979 r. honorowymi członkami koła zostali: doc. dr hab. Barbara Wachowska, dr Jan Fijałek, dr Jan Szymczak, zaś w 1980 r. przyznano je mór Alicji Szymczak.

Jedną z ważniejszych form działalności łączącej funkcje samokształceniowe, naukowo-badawcze i popularyzatorskie jest organizacja sesji naukowych. Pozwalają one na zaprezentowanie dorobku koła innym ośrodkom akademickim, skonfrontowanie swojego warsztatu pracy z metodami stosowanymi w badaniach historycznych w uczelniach całej Polski. Niemałe znaczenie ma zdobywanie umiejętności prezentowania referatów, uczenie się kultury dyskusji, nawiązywanie kontaktów, wychowawcze oddziaływanie studenckiego ruchu naukowego na całą młodzież akademicką.

Problematyka ogólnopolskich sesji organizowanych przez studentów historii UŁ nawiązywała na ogół do wydarzeń rocznicowych. Z wielkim rozmachem zorganizowane zostało 2-dniowe sympozium z okazji 25-lecia Ludowego Wojska Polskiego w listopadzie 1968 r. Temat sesji *Walka narodu polskiego z okupantem hitlerowskim w latach 1939—1945* pozwolił SKNH UŁ zaprezentować 3 referaty oparte na materiałach zgromadzonych w czasie trwania obozów naukowych w Pinchowie, Staszowie i Godzianowie. Świeżość spojrzenia oraz duża samodzielność i sprawność w opracowaniu tematów zyskały wówczas po-

¹⁷ AK, Korespondencja 2.

zytywną ocenę ze strony pracowników naukowych biorących udział w spotkaniu. I nagrodę zdobył A. Brzeziński za referat *Działalność »Brygady Grunwald« na Kielecczyźnie*¹⁸. W 1973 r. z okazji 200 rocznicy powstania Komisji Edukacji Narodowej SKNH zorganizowało sesję poświęconą kulturze i nauce polskiej w okresie Oświecenia.

Od 1980 r. SKNH na zmianę z kołem naukowym studentów historii Uniwersytetu im. Marii Curie Skłodowskiej i Uniwersytetu Gdańskiego przejęło rolę organizatora ogólnopolskich sesji poświęconych zagadnieniom epigrafiki staropolskiej i nowożytnej. Ogółem łódzkie środowisko studenckie zaprezentowało na 3 spotkaniach w Łodzi, a także na 4 zjazdach w Lublinie i Gdańsku 12 referatów i 4 komunikaty. Zainteresowanie członków koła budziły takie zagadnienia, jak: przydatność źródeł epigraficznych do badań genealogicznych, demograficznych i chronologicznych, dydaktyczno-poznawcze walory badań epigraficznych, rzemiosło ludwisarskie w XVI—XVIII w. na obszarze Polski środkowej, twórcy i fundatorzy architektury sepulkralnej, programy ideologiczne głównych grup społecznych — szlachty i mieszczaństwa — odzwierciedlone w inskrypcjach typu funeralnego, wydarzenia polityczne w epigrafice staropolskiej, problematyka cmentarzy żydowskich, wreszcie pismo i język inskrypcji¹⁹. Wiele referatów zostało nagrodzonych i wyróżnionych²⁰.

Udział SKNH w studenckim ruchu naukowym zaznaczył się również czynnym uczestnictwem członków koła w zjazdach i seminariach organizowanych przez inne uczelnie. Na pierwszy Ogólnopolski Zjazd Kół Naukowych Historyków (Warszawa, 30 XI—1 XII 1954) poświęcony 10-leciu Polski Ludowej przygotowany został referat pt: *Walka młodzieży łódzkiej z faszyzmem w okresie 1929—1935*, oparty na materiałach pochodzących z szeroko zakrojonej kwerendy w opracowaniach, archiwach i prasie tego okresu autorstwa Stefanii Dziecielskiej, Barbary Lisówny, Jerzego Kosińskiego, Waldemara Michowicza i Józefa Śmiałowskiego. Koło włączyło się też do dyskusji na temat *Osiągnięć młodzieży w Polsce Ludowej*, przygotowując wypowiedź o Łódz-

¹⁸ A. S. Galiński, *Seminarium ogólnopolskie kół naukowych studentów historii z okazji 25-lecia Ludowego Wojska Polskiego*, „Rocznik Łódzki” 1969, t. XIII (XVI), s. 238—240.

¹⁹ Pełny wykaz autorów i tytułów referatów oraz komunikatów w AK.

²⁰ J. Kręt, *Abrewiacje w epigrafice łowickiej XVI—XVIII w.* (II nagroda, Lublin 1978); K. Tarczyński, *O zabytkach na cmentarzu w Złakowie Kościelnym z lat 1829—1914* (II nagroda, Łódź 1980); M. Janik, *Zabytki ludwisarstwa XVI—XVIII w. z obszaru Polski środkowej* (III nagroda, Łódź 1980); G. Tajsich, *Elementy demografii w epigrafice staropolskiej* (III nagroda, Łódź 1981). W 1983 r. w Lublinie wyróżniony został ref. J. Walickiego, *Badania nad epigrafiką cmentarzy żydowskich na przykładzie cmentarza w Tomaszowie Maz.*

kim Uniwersyteckim Studium Przygotowawczym²¹. Na sesji w Poznaniu w 1960 r. Jacek Ojczyński za pracę *Idea monarchii w literaturze politycznej czasów saskich* otrzymał II nagrodę, zaś wyróżnienie uzyskał Władysław M. Grabski²². Pozytywne opinie uzyskały również prace zaprezentowane przez studentów łódzkich na II zjeździe w Poznaniu odbywającym się 5—7 IV 1963 r.²³

Po czteroletniej nieobecności przedstawicieli studentów historyków z UŁ renesans aktywności koła nastąpił w 1967 r. Od tej chwili delegacje koła corocznie uczestniczyły w sympozjach organizowanych przez szkoły wyższe. Krąg zainteresowań był bardzo rozległy. Problematyka referatów dotyczyła np. polskiej lewicy rewolucyjnej i organizacji młodzieżowych Łodzi w okresie dwudziestolecia międzywojennego (Toruń 1967 r., UMK; Warszawa 1969 r.; WAP)²⁴, początków Polski Ludowej (Roztoka 1970 i 1973 r.)²⁵, zagadnień kultury epoki Oświecenia (Kraków 1968 r.; i dwukrotnie w 1970 r., WSP)²⁶, walk narodowowyzwoleńczych (Kraków 1968 r., UJ)²⁷. O długofalowych zainteresowaniach koła problematyką powstań śląskich, a szczególnie pomocą dla powstańców ze strony mieszkańców ziemi łódzkiej, świadczy uczestnictwo w 4 seminariach zorganizowanych w latach 1969—1973 przez WSP w Opolu, Politechnikę Śląską, Komitet Koordynacyjny Kół Naukowych Historyków przy RN ZSP²⁸. Zainteresowaniem cieszyły się również spotkania poświęcone badaniom regionalnym w zakresie historii organizowane przez WSP w Kielcach od 1970 r., na których m. in. konfrontowano doświadczenia zdobyte w trakcie obozów naukowych. Koło wzięło rów-

²¹ S. Dziecielska, *Przygotowania na UŁ do Ogólnopolskiego Zjazdu Młodych Historyków*, „Głos Nauczycielski” 1954, R. II, nr 1—2, s. 11; K. Kersten, *Sesja młodych historyków*, „Kwartalnik Historyczny” 1955, R. LXII, s. 256—257.

²² AUŁ, Dział Nauczania (dalej DN) 13. Materiały za r. akad. 1959/1960.

²³ J. Skowronek, *II ogólnopolski zjazd studenckich kół naukowych z okazji Tysiąclecia Państwa Polskiego*, „Kwartalnik Historyczny” 1963, R. LXX, s. 1054.

²⁴ W Toruniu wygłoszono referat pt. *Stosunek polskiej lewicy rewolucyjnej (SDKPiL i PPS-Lewicy) do Rewolucji Październikowej*; w Warszawie zaś — Z. Onufrazak, *Działalność łódzkiej organizacji OM TUR*. Zob. Dziechciarz, Godula, Studencki..., s. 209.

²⁵ Przedstawiono 4 referaty; drukiem ogłoszono — J. Wróbel, *Koncepcja stworzenia bloku państw słowiańskich w latach 1944—1947*, „Problemy Studenckiego Ruchu Naukowego” 1973, R. III, nr 1(5), s. 76—78.

²⁶ Przedstawiono referaty: A. Brzeziński, *Walka o scenę narodową za Stanisława Augusta*; K. Kuklińska, *Publiczność teatralna w okresie Sejmu Wielkiego*; J. Zawadzki, *Rola sceny narodowej w kształtowaniu patriotycznych postaw społeczeństwa polskiego w dobie oświecenia*.

²⁷ Referat: J. Sokół, *Księżę Józef jako dowódca wojsk polskich w wojnie polsko-rosyjskiej 1792 roku w opinii współczesnych*.

²⁸ Referat: A. Bieniek, J. Skodlarski, *Ziemia łódzka wobec powstań śląskich*.

niez udział w dyskusji na temat programu, metod i form uniwersyteckich studiów historycznych zainicjowanej przez ZSP i UMK w Toruniu (1972 r.) oraz w drugim spotkaniu kontynuującym tę problematykę, a poświęconym losom absolwentów (Toruń 1978 r.).

W miarę swych możliwości SKNH włączało się do życia naukowego organizowanego przez IHUŁ, PTH, ŁTN, Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Łodzi, organizacje młodzieżowe ZSP i ZMS. Pod patronatem RO ZSP w 1962 r. w Łodzi odbył się Ogólnopolski Zjazd Studenckich Humanistycznych Kół Naukowych poświęcony 20 rocznicy PPR. I nagrodę w konkursie referatów otrzymała praca T. Hubnera i J. Lewandowskiego pt. *PPR w walce o jednolity front narodowy*. Na sesji zorganizowanej przez IHUŁ w 100 rocznicę powstania, styczniowego członkowie koła przedstawili 4 referaty, spośród których 2 zakwalifikowane zostały do druku. Ożywioną działalność prowadziło koło zwłaszcza w latach 1970—1980. W styczniu 1970 r. było współorganizatorem — obok Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich — sesji poświęconej 25 rocznicy wyzwolenia Łodzi, której głównym tematem były zbrodnie hitlerowskie popełnione w okresie okupacji na terenie Łodzi. W lutym, marcu i kwietniu tego roku przy współpracy z RO ZSP organizowano seminaria leninowskie włączając się w obchody 100 rocznicy urodzin W. I. Lenina²⁹. Współpraca z OKBZH zaowocowała w roku następnym kolejną sesją, już o charakterze ogólnopolskim, na temat *Ruchu oporu na ziemiach polskich w latach 1939—1945*. W 1972 r. koło uczciło 50 rocznicę powstania KZMP 2 komunikatami przedstawiającymi postać Czesława Szymańskiego i udział młodzieży komunistycznej w walkach strajkowych łódzkiego proletariatu, wygłaszając je na sesji zorganizowanej wspólnie z IHUŁ³⁰. Również w następnych latach organizatorzy sesji odbywających się w IHUŁ umożliwiali członkom koła ukazanie swego dorobku na tak szerokim forum. Referaty i komunikaty studentów nawiązywały do tak wielkich wydarzeń z przeszłości, jak: 30 i 35-lecie powstania PPR, 60 rocznica Rewolucji Październikowej i 100 rocznica

²⁹ A. Galiński, *Sesja popularnonaukowa poświęcona 25 rocznicy wyzwolenia Łodzi*, „Rocznik Łódzki” 1971, t. XV(XVIII), s. 364—366; I. Hałas, A. Wilkanowski, *Obchody setnej rocznicy urodzin W. I. Lenina w Łodzi i województwie łódzkim*, ibidem, 1971, t. XV(XVIII), s. 359. Drukiem ukazał się referat H. Siemińskiego, *Radogószcz — hitlerowski obóz śmierci*, „Problemy Studenckiego Ruchu Naukowego” 1974, R. IV, nr 3(12), s. 30—33.

³⁰ B. Rakowski, *50 rocznica powstania Związku Młodzieży Komunistycznej w Polsce*, „Rocznik Łódzki” 1973, t. XVII(XX), s. 294—295. Drukiem ukazał się referat A. Dziedzic, *Sylwetka Czesława Szymańskiego, działacza łódzkiego oddziału KZMP*, „Problemy Studenckiego Ruchu Naukowego” 1973, R. III, nr 1(5), s. 75—76.

urodzin F. Dzierżyńskiego, 60 rocznica odzyskania niepodległości, 35-lecie PRL i wrzesień 1939 r. w Polsce³¹.

Jednym z instrumentów powiązania naukowego ruchu studenckiego z pracami badawczo-naukowymi uczelni są obozy naukowo-badawcze. W latach sześćdziesiątych zarówno Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego i Techniki, jak też organizacje młodzieżowe postulowały ściślejsze powiązanie prac kół naukowych z potrzebami gospodarczymi i kulturalnymi kraju. W odpowiedzi na to w roku akademickim 1965/1966 koło podjęło współpracę ze ZBoWiD. Porozumienie zainicjowała i patronowała całemu przedsięwzięciu Katedra Historii Polski XIX i XX w. oraz Historii Powszechnej Nowożytnej i Najnowszej IHUŁ. Program merytoryczny obozów przygotowali prof. dr Helena Brodowska i ówczesny doc. dr hab. Stefan Banasiak, którzy zapewnili również opiekę naukową cyklowi obozów poświęconych dziejom ruchu oporu w okresie II wojny światowej i początkom władzy ludowej w Polsce. Zainteresowanie tą problematyką wykazywały też władze administracyjne województw kieleckiego i łódzkiego; ta bowiem działalność koła aktywizowała lokalne społeczeństwo, toteż organizacje społeczne i polityczne udzielały pomocy finansowej, materialnej i technicznej na rzecz studentów.

Jako pierwszy teren wybrano woj. kieleckie; zdecydowała o tym bogata historia ruchu oporu i walk z okupantem partyzanckich oddziałów AL, BCh, AK na tym obszarze. Problematyka ta była badana na 2 obozach w Pińczowie (lipiec 1966 r.) i Staszowie (10—31 VII 1967). W latach 1968—1973 badaniami objęto poszczególne powiaty woj. łódzkiego: piotrkowski, skierniewicki³², rawski³³, wieluński³⁴, łowicki³⁵, sieradzki³⁶, kutnowski³⁷.

³¹ M. Dąbrowska, *Sprawozdanie z sesji popularnonaukowej poświęconej 35-leciu powstania PPR* (26 III 1977), „Rocznik Łódzki” 1978, t. XXIV(XXVII), s. 246; idem, *Sprawozdanie z sesji naukowej poświęconej 100 rocznicy urodzin F. Dzierżyńskiego i 60-leciu Wielkiego Października* (12 X 1977 r.), ibidem, 1979, t. XXV(XXVIII), s. 337—338; idem, *Sprawozdanie z sesji naukowej poświęconej 60-leciu niepodległości Polski* (9 XI 1978 roku), ibidem, 1980, t. XXIX, s. 374.

³² J. Skodlarski, *Obozy naukowe studentów Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ zorganizowane w 1968 r. na obszarze województwa łódzkiego*, „Rocznik Łódzki” 1970, t. XIV(XVII), s. 426—428; A. Lech, E. Żyszkiewicz, *Związek Młodzieży Socjalistycznej w środowisku akademickim Łodzi (1957—1973)*, [w:] *Szkice...*, s. 176, 182.

³³ J. Skodlarski, *Sprawozdanie z obozu naukowego koła historyków UŁ w Nowym Mieście n. Pilicą* (5—28 VIII 1969 r.), „Rocznik Łódzki” 1971, t. XV(XVIII), s. 379—381.

³⁴ J. Socha, *Sprawy ruchu ludowego na studenckim obozie badawczym hł-*

Rezultaty naukowe obozów były bardzo pomyślne. Uzupełnione zostały materiały OKH ZBoWiD w Łodzi, przede wszystkim kartoteka uczestników ruchu oporu, wypełniono wiele luk w zakresie danych biograficznych, przynależności organizacyjnych osób działających w konspiracji, form działania, powiększyły się spisy ważniejszych akcji sabotażowych, dywersyjnych i zbrojnych. Zgromadzono bogate archiwum dokumentów i fotografii z okresu II wojny światowej i pierwszych lat istnienia Polski Ludowej. Prócz informacji zdobywanych metodą ankietowania respondentów wiele materiałów pochodziło z kwerend archiwalnych prowadzonych w archiwach powiatowych, Archiwum KW PZPR w Łodzi, Archiwum Państwowym m. Łodzi i woj. łódzkiego, a także w prasie. Materiały obozowe sporządzano w 2 egzemplarzach, jeden przekazywano do dyspozycji OKH ZBoWiD w Łodzi, natomiast drugi pozostawał w kole³⁸. Problematyka ruchu oporu była również badana na obozach organizowanych przez ZSP i ZMS dla studentów Wydziału Filozoficzno-Historycznego, w obozach zlokalizowanych w Sulejowie (3—29 VII 1969 r.) i Bębnowie (3—24 VII 1969 r.), uczestniczyli także członkowie Koła Naukowego Pedagogów, którzy realizowali własny program badań³⁹.

Przechowywane w kole materiały znajdowały następnie wielorakie zastosowanie. Na ogół po opracowaniu przedstawiane były w formie referatów na sesjach naukowych organizowanych w Instytucie. Od 1969 r. tradycją obozów stały się sesje organizowane po zakończeniu badań, na które zapraszano kadrę naukową Instytutu, władze polityczne i administracyjne powiatu oraz weteranów walki podziemnej. Dyskusja nad referatami przynosiła niejednokrotnie weryfikację materiałów czy sposobu ujęcia tematu. Wiele materiałów posłużyło do prac magisterskich i doktorskich, a także zostało opublikowanych w formie artykułów naukowych⁴⁰. Wyniki badań obozu sulejowskiego z 1968 r.

staryków UŁ w Praszce pow. Wieluń, „Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego” 1970, nr 12, s. 504—506.

³⁵ P. Samuś, *Sprawozdanie z obozu naukowego Studenckiego Koła Historyków UŁ w Łowiczu* (6—30 VIII 1971), „Rocznik Łódzki” 1972, t. XVI(XIX), s. 513—515.

³⁶ K. Badziak, *Sprawozdanie z działalności studenckiego obozu naukowego, Sieradz 4—25 VII 1972 r.*, „Rocznik Łódzki” 1973, t. XVIII(XXI), s. 223—225.

³⁷ J. Chańko, *Sprawozdanie z obozu naukowego studenckiego koła historyków UŁ w Kutnie* (4—27 VIII 1973 r.), „Rocznik Łódzki” 1974, t. XIX(XXII), s. 296—298.

³⁸ Obecnie materiały te zostały rozproszone wśród pracowników Instytutu.

³⁹ Materiały z obozu sulejowskiego zostały przekazane wówczas Katedrze Historii Polski XVI—XVIII w. i Katedrze Historii Wychowania i Oświaty UŁ.

⁴⁰ J. Skodlarski, *Eksterminacyjna działalność okupanta w powiecie skiernewickim (1939—1945)*, „Rocznik Łódzki” 1972, t. XVI(XIX), s. 177—216; *idem*, *Początki kształtowania się władzy ludowej w powiecie skiernewickim*, *ibidem*, 1977,

po odpowiednim pogłębieniu problematyki stały się podstawą referatów wygłoszonych 16 I 1970 r. na sesji popularnonaukowej *25 lat władzy ludowej na ziemi piotrkowskiej*, zorganizowanej w ramach współpracy PRN w Piotrkowie Tryb. z Wydziałem Filozoficzno-Historycznym UŁ⁴¹.

Na początku 1976 r. członkowie SKNH podjęli nową problematykę badań. Z inicjatywy doc. dr. R. Rosina, kierownika Zakładu Nauk Pomocniczych Historii UŁ, i jego współpracowników nawiązana została współpraca z UMCS w Lublinie. Ówczesny doc. dr hab. J. Szymański zaproponował koło włączenie się do ogólnopolskiego programu badań epigraficznych pod patronatem ministra kultury i sztuki. Program ten zakłada systematyczną inwentaryzację inskrypcji powstałych do 1800 r. i publikowanie ich w wydawnictwie źródłowym pt. *Corpus inscriptionum Poloniae*. W okresie 1976—1986 odbyło się 11 obozów, nad którymi opiekę naukową sprawowali doc. dr R. Rosin, dr J. Chańko, dr A. Szymczak, dr J. Szymczak. Zarejestrowane już zostały zabytki w kolejnych województwach: sieradzkim⁴², skierniewickim⁴³, piotrkowskim⁴⁴ i plockim⁴⁵.

t. XIX(XXII), s. 51—63; idem, *Ruch oporu w powiecie skierniewickim (1939—1945)*, ibidem, 1978, t. XXIII(XXVI), s. 271—295; A. Brzeziński, *Eksterminacja ludności powiatu piotrkowskiego w latach 1939—1945*, ibidem, 1972, t. XVI(XIX), s. 129—155. Materiały te wykorzystali w swych pracach: H. Brodowska, *Rola ruchu ludowego w walce z okupantem hitlerowskim na terenie województwa łódzkiego*, „Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego” 1975, nr 15, s. 84—122; J. Chańko, *Życie polityczno-społeczne miast w Polsce Ludowej*, [w:] *Kutno. Dzieje miasta*, red. R. Rosin, Warszawa—Łódź 1984, s. 313—335; T. Jałmużna, *Tajne nauczanie w Łodzi i województwie łódzkim w latach okupacji hitlerowskiej 1939—1945*, Łódź 1973; S. Kassyk, *Lewica rewolucyjna w Łowiczu w latach 1939—1945*, „Rocznik Łódzki” 1979, t. XXV(XXVIII), s. 176—203.

⁴¹ Referaty zostały opublikowane w pracy: *25 lat władzy ludowej na Ziemi Piotrkowskiej. Materiały do sesji popularnonaukowej 16 I 1970*, red. R. Rosin, Łódź 1972.

⁴² J. Chańko, *Obóz Studenckiego Koła Naukowego Historyków w Sieradzu (1—31 VII 1976)*, „Rocznik Łódzki” 1977, t. XXII(XXV), s. 394—397; M. Dąbrowska, *Badania epigraficzne na obszarze województwa sieradzkiego i województwa miejskiego łódzkiego w 1977 r.*, ibidem, 1979, t. XXV(XXVIII), s. 332—335.

⁴³ A. Jaśpiński, *Badania epigraficzne na obszarze województwa skierniewickiego w 1978 r.*, „Rocznik Łódzki” 1980, t. XXIX, s. 369—372; T. Fogiel, *Obóz Studenckiego Koła Naukowego Historyków UŁ w Skierniewicach (2—28 VII 1979)*, ibidem, 1981, t. XXX, s. 363—365; M. Janik, *Obóz Studenckiego Koła Naukowego Historyków w Skierniewicach (2—30 VII 1980)*, ibidem, 1982, t. XXXII, s. 368—369.

⁴⁴ G. Subocz, *Badania epigraficzne w województwie piotrkowskim w 1981 roku*, „Rocznik Łódzki” 1982, t. XXXI, s. 319—321; B. Mrowicka, *Badania epigraficzne na obszarze województwa piotrkowskiego w 1983 roku*, ibidem, 1986, t. XXXV, s. 305—306.

⁴⁵ Dotychczas odbyły się 3 obozy zlokalizowane w Płocku: 16—31 VII 1984 r., 2—29 VII 1985 r., 2—28 VII 1986 r.

W przeciwieństwie do innych ośrodków uniwersyteckich skupiających się wyłącznie na badaniach epigrafiki staropolskiej łódzkie SKNH poszerzyło znacznie zakres badań włączając w 1977 r. do programu obozów naukowych także inwentaryzację zabytków nowożytnych. Początkowo cezurę końcową stanowił 1945 r. (Sieradz); ostatecznie jednak ograniczono się tylko do zabytków powstałych do 1914 r. Ten ostatni rodzaj prac wykonywany był na zlecenie konserwatora zabytków oraz Biura Dokumentacji i Ochrony Zabytków w poszczególnych województwach. Fundusze otrzymane po opracowaniu materiałów i przekazaniu ich zleciennodawcy zapewniały egzystencję koła w ciągu roku i pozwalały na organizację kolejnych obozów uzupełniając skromne dotacje uzyskiwane z UŁ.

Badania SKNH wspomagali od 1979 r. studenci filologii klasycznej z Koła Młodych Klasyków; współpraca obu kół zaowocowała wspólnymi wystąpieniami na sesjach poświęconych możliwościom wykorzystania źródeł epigraficznych w badaniach historycznych. Klasycy natomiast wzbogacili spojrzenie historyków na zabytki epigraficzne o komentarz filologiczny ukazując przemiany języka łacińskiego XV—XVIII w.⁴⁶ W 1985 r. nawiązana została współpraca z Uniwersytetem w Szegedzie; trzech jego studentów gościło na obozie w Płocku.

O rezultatach wykonywanej pracy świadczą najlepiej liczby. W ciągu 11 lat opracowano ok. 1300 zabytków epigrafiki staropolskiej oraz założono ok. 9000 kart zabytków nowożytnych. Była to więc praca w pełni społecznie użyteczna i takie też oceny zyskała ze strony władz administracyjnych województw, goszczących kolejne obozy. Kompletną bowiem dokumentację zabytków epigrafiki posiadają — jak dotychczas — jedynie biura dokumentacji i ochrony zabytków w środkowej Polsce. Zgromadzone materiały w postaci odpisów kart, bogatej kolekcji fotografii służyły natomiast kolejnym rocznikom studentów, którzy podejmowali te zagadnienia jako tematy prac magisterskich⁴⁷.

Sukcesywnie, w miarę opracowywania, publikowane są kolejne tomy wydawnictwa *Corpus inscriptionum Poloniae*. Wydano już inskryp-

⁴⁶ I. Lisowska, *Analiza filologiczna inskrypcji łowickich z 2 połowy XVII w.*; idem, *Poezja nagrobna XVII—XVIII w. i jej związki z antykiem*; D. Pacan, *Łączyna XVII-wiecznych inskrypcji woj. sieradzkiego*; J. Rybowska, M. Świąder, *Szesnastowieczne inskrypcje łacińskie województwa sieradzkiego*.

⁴⁷ Prace magisterskie powstałe w Zakładzie Nauk Pomocniczych Historii w oparciu o materiały koła: J. Kempko, *Epigrafika kolegiaty łowickiej XVI—XX wieku*, 1980; Z. Kaczmarek, *Commentar i kościół parafialny w Brzezinach. Studium epigraficzno-biograficzne*, 1984; E. Chocheł, *Stary cmentarz w Sochaczewie. Studium źródłoznawcze*, 1985; J. Marczuk, *Epigrafika kościołów piotrkowskich (XVI—XX wiek)*, 1985.

cje z woj. sieradzkiego. W druku znajduje się tom dotyczący woj. skierniewickiego⁴⁸.

Pozytywne były również efekty współpracy SKNH i ZHP. W latach 1968—1973 studenci historii wspólnie z hufcem „Promienistych” zorganizowali 4 obozy, zajmując się problematyką walki Mazurów i Kaszubów o utrzymanie polskości w latach 1918—1939, ruchu młodzieżowego w okresie międzywojennym na obszarze woj. olsztyńskiego oraz osadnictwa na terenie Pomorza. Opiekę merytoryczną sprawował doc. dr hab. W. Michowicz. Pracami harcerzy i studentów zainteresowany był Ośrodek Badań Metodycznych im. W. Kętrzyńskiego⁴⁹.

Sondażowy jedynie charakter miał obóz zorganizowany w 1973 r. w Kruszynianach, którego celem było badanie reliktyw kultury osadników tatarskich⁵⁰.

W latach pięćdziesiątych Koło Historyków podejmowało szereg zadań, które wynikały z potrzeby chwili. Organizowano stałą informację dla studentów I roku historii. Na zasadach samopomocy koleżeńskiej członkowie koła sprzedawali skrypty powielaczowe. Koło prowadziło kurs języków obcych jako uzupełnienie lektoratów, choć zainteresowanie tą bezpłatną formą nauczania ze strony studentów było wówczas niewielkie⁵¹. Rozwinięto akcję opieki nad studentami mającymi trudności w studiach. Celem ułatwienia korzystania z księgozbioru biblioteki Instytutu członkowie koła pracowali nad sporządzaniem katalogu rzeczowego⁵². Przygotowano wiele pomocy dydaktycznych, np. tłumaczenia łacińskich dokumentów, odbijane na powielaczu tłumaczenia z literatury obcej, które musiały w owych czasach zastąpić trudno dostępną książkę⁵³.

W miarę poprawiania się materialnej bazy Instytutu zmienić musiały się formy pracy koła. Większą wagę przykładano do działalności zaspokajającej ambicje intelektualne studentów. Organizowano zebra-

⁴⁸ *Corpus inscriptionum Poloniae*, t. II, *Województwo sieradzkie*, wyd. A. Szymczakowa, J. Szymczak, red. R. Rosin, Warszawa—Łódź; t. V, *Województwo skierniewickie*, red. R. Rosin, z. 1, *Skierniewice i województwo skierniewickie*, Warszawa 1987; z. 2, *Łowicz*, wyd. J. Szymczak, Warszawa—Łódź 1987.

⁴⁹ AUŁ, DN 13, Materiały za lata 1968—1969, Dziechciarz, Gondula, *Studencki...*, s. 209.

⁵⁰ Z obozu tego nie zachowały się żadne materiały.

⁵¹ Archiwum Instytutu Historii (dalej AIH), Protokoły Rady Administracyjnej i Prezydium Instytutu 1946—1951, Protokoły z dn. 17 VII 1949 i 16 III 1950.

⁵² AIH, Protokoły Rady Administracyjnej i Prezydium Instytutu 1946—1951, Protokoły z dn. 1 II 1949 i 16 III 1950.

⁵³ Z relacji doc. dr. R. Rosina; AUŁ, Wydział Filozoficzno-Historyczny. Sprawozdania z działalności Zakładów 1949—1950, 1950—1951, t. 3a, Sprawozdanie z prac Instytutu Historii za rok 1949/50.

nia otwarte, na których członkowie koła zdawali sprawozdanie z aktualnych prac, np. w 1951 r. Koło Naukowe Historyków opracowywało 2 zagadnienia: *Rewolucja 1846 r.* i *Poglądy średniowiecznej historiografii polskiej na genezę państwa polskiego*. W roku akademickim 1971/1972 zorganizowano sesję poświęconą: 1000 rocznicy bitwy pod Cedynią, 200 rocznicy powstania Komisji Edukacji Narodowej oraz 550-leciu powstania miasta Łodzi i 150-leciu istnienia Łodzi przemysłowej⁵⁴. Trudno o wyliczenie wszystkich spotkań w długiej historii koła, warto jednakże wskazać na kilka cykli dyskusyjnych, które cieszyły się w swoim czasie dużą frekwencją. Do takich należały spotkania poświęcone konfliktom współczesnego świata (1967 r.), głównym problemom filozofii XIX i XX w. (1967, 1985 r.), istocie faszyzmu (1966—1967).

Tradycją już obrosły spotkania z pracownikami Instytutu. Poczynając od pierwszych lat istnienia koła organizowane były zebrania, na których profesorowie dzielili się swoimi wspomnieniami z okresu studiów, przekazywali spostrzeżenia z międzynarodowych kongresów i zjazdów historyków, dyskutowali nad swoimi najnowszymi książkami. W spotkaniach takich wzięli udział spośród kadry: Leon T. Błaszczyk, Waldemar Ceran, Natalia Gąsiorowska-Grabowska, K. Jażdżewski, A. Kamiński, Tadeusz Kotarbiński, Stefan Krakowski, Zbigniew Kuchowicz, Witold Kula, Zofia Libiszowska, Waldemar Michowicz, Gryzelda Missalowa, Irena Popławska, Marian H. Serejski, Krystyna Śreniowska, Stanisław Zajączkowski, Bogumił Zwolski. Na zaproszenie koła przyjechał do Łodzi w 1976 r. doc. dr hab. J. Szymański z wykładem na temat epigrafiki. Gośćmi koła była redakcja „Wojskowego Przeglądu Historycznego” (1969 r.), a także Melchior Wańkowicz (1970 r.), M. Woźniakowski, prezes Towarzystwa Przyjaciół Łodzi (1977 r.) i członkowie Koła nr 6 ZBoWiD (1977—1978).

W latach 1966—1971 działała w ramach SKNH sekcja ds. kontaktów z młodzieżą szkół średnich. Członkowie koła brali udział w zajęciach fakultatywnych szkolnych kół zainteresowań, gdzie wygłaszali referaty na tematy wcześniej uzgodnione. Prowadzona była też akcja preorientacyjna, informowano uczniów o celach, warunkach i charakterze studiów historycznych. Zapraszano licealistów do udziału w pracach SKNH. W 1983 r. uczniowie XXVI LO uczestniczyli w obozie naukowym w Piotrkowie Tryb. Praca popularyzatorska prowadzona była zawsze na zasadach działalności ubocznej, szkoda jednak, że te pożyteczne kontakty nie były później kontynuowane.

⁵⁴ R. Rośin, *Instytut Historyczny UŁ w latach akademickich 1950—1951 i 1951—1952*, „Kwartalnik Historyczny” 1952, t. LIX, s. 166, 169; S. Banasiak, W. Michowicz, *Instytut Historii Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1968—1973*, „Rocznik Łódzki” 1975, t. XX(XXIII), s. 46.

Jedną z atrakcyjniejszych akcji koła na rzecz środowiska studentckiego była działalność Klubu Filmu Historycznego zainicjowana w marcu 1976 r. Wyświetlano filmy wypożyczone ze zbiorów filmotek ambasad ZSRR, USA, NRD, brytyjskiej, francuskiej, szwedzkiej i czechosłowackiej. Dyskusjom po projekcji przewodzili pracownicy Instytutu. Klub funkcjonował przez rok.

Dużą popularnością cieszyły się konkursy na pracę lub esej o tematyce historycznej.⁵⁵ Regulamin konkursu dopuszczał prace wszystkich zainteresowanych studentów, nie tylko zrzeszonych w kole. W latach 1965—1973 odbyło się ogółem 9 takich konkursów. Prace oceniało jury złożone z pracowników Instytutu, prezesa koła, przedstawiciele organizacji młodzieżowych. Nagrody w postaci książek, czasów wypoczynkowych fundowane były przez ZSP i ZMS.

Z innych prac badawczych wymienić należy wykonywanie kwerend archiwalnych i prasowych na zlecenie Instytutu Historii i instytucji społecznych. W latach 1953—1954 badano akta procesu Wasiaka o zabójstwo Szymona Harnama. Kwerenda objęła również czasopisma: „Dziennik Łódzki”, „Głos Poranny”, „Łódzianin”, „Kurier Polski”, „Pracodawca”. W listopadzie 1968 r. podpisana została umowa między kołem a Zarządem Okręgowym ZNP na sporządzenie kwerendy oświaty i nauczycielskiego ruchu związkowego woj. łódzkiego w latach 1918—1939 na podstawie prasy codziennej. Do 1971 r. ukończono prace nad „Kurierem Łódzkim”⁵⁶. W ramach współpracy ze ZBoWiD w 1969 r. opracowana została Księga Chwały 25 Dywizji uczestniczącej w walkach nad Bzurą.

Mało wykorzystaną formą działania — z uwagi na stały brak funduszy na ten cel — były wycieczki naukowe. Sięgano do tej formy pracy przede wszystkim w pierwszych latach istnienia koła⁵⁶. Każda wycieczka przygotowywana była pod względem merytorycznym i organizacyjnym przez samych studentów.

Koło prowadziło też działalność towarzyską, nawiązując w tym do tradycji ruchu naukowego z okresu międzywojennego. W latach 1947—1952 organizowano wieczorki, na których spotykali się studenci z profesorami. Sprzyjały one zacieśnianiu więzi między członkami koła a nauczycielami akademickimi. W latach sześćdziesiątych odbywały się bale historyków z programem artystycznym opracowanym i wykonywanym przez członków koła.

Z wielu atrakcyjnych form działalności koło stopniowo rezygnowa-

⁵⁵ Drugi egzemplarz kart bibliograficznych znajduje się w kole.

⁵⁶ Odbyły się wycieczki do Sulejowa i Łowicza, w 1956 r. zaś do Krakowa — z relacji doc. dr. R. Rosina.

ło. Przejmowały je z powodzeniem organizacje młodzieżowe, zwłaszcza iż dysponowały dużymi funduszami. Z drugiej strony musiały one zmieścić się z uwagi na modernizację programu studiów, do którego włączono np. obowiązkowe objazdy terenowe dla wszystkich studentów II i III roku, czy też znacznie poszerzony zakres praktyk pedagogicznych, gdzie do obowiązków studenta należy także praca ze szkolnymi kółkami historycznymi.

W ciągu 40 lat funkcjonowania koła szeregi jego opuściły liczne pokolenia studentów. Dla wielu z nich praca w kole stanowiła początek kariery naukowej i w tym znaczeniu wolno nazwać koło kuźnią kadr dla uczelni. Wystarczy przypomnieć, że blisko 2/3 pracowników Instytutu Historii było niegdyś członkami koła, a 17 pełniło w nim różne funkcje. Wielu byłych członków koła pracuje dziś w innych uczelniach, instytutach naukowych, archiwach, muzeach i bibliotekach. Innym działalność naukowo-badawcza, popularyzatorska, aktywność organizacyjna pomogły w przyszłej pracy zawodowej i prowadzeniu kółek historycznych w szkołach podstawowych i średnich.